

LEVEN IN SCHADUW VAN DE DAM VAN DAMOCLES

INWONERS WANXIAN EN CHONGQING ZIEN WATER TOT LIPPEN STIJGEN

ZOP, 4 september 1996

Over dertien jaar moet in China de grootste stuwdam ter wereld klaar zijn, de "Drie Klovendam" in de rivier de Yangzi Jiang. Na zeventig jaar touwtrekken werd in 1992 eindelijk besloten tot de bouw van de dam. De oppositie was het zwijgen opgelegd en de Multi-purpose dam (overstromingspreventie, energievoorziening voor grote delen van zuid-oost China en verbetering van de scheepvaart) begint vorm te krijgen. Afgelopen zondag verklaarde het officiële persburo Xinhua dat er "binnenkort een begin gemaakt zal worden met de uitgave van obligaties" om nog meer geld voor het project te krijgen, dat tot nu toe al 16 miljard gulden heeft gekost. Over de nadelen van de dam wordt niet meer gesproken, behalve alleen binnenskamers, en op gedempte toon. Correspondent Jan van der Made voer over de Yangzi op weg naar het plaatsje Wanxian, dat gedeeltelijk onder water zal verdwijnen na de voltooiing van de dam.

(Door Jan van der Made)

De *Shengli san hao* ("Overwinning Nummer Drie") zakt langzaam de Yangzi Jiang af. De serveerster van de tweedeklas kantine heeft net een bak etensresten overboord gekieperd die zich nu vermengen met vlokken tofoe-achtig schuim afkomstig van een chemische fabriek aan de oever. Het is rustig in de kantine. De ramen zijn geblindeerd met plakpapier waarop rode, groene en gele pepers zijn afgebeeld, en daarmee duiden ze gelijk het belangrijkste ingrediënt van de scheepskeuken aan. Als je binnenkomt slaat de peperdamp op je keel, maar de passagiers storen zich er niet aan en teisteren hun longen nog eens extra door tijdens het eten de razendpopulaire "555" sigaretten te roken. Alles wordt weggespoeld met scherpe rijstwijn.

Het is koud en mistig en van de oevers is niet veel te zien. Af en toe doemt er een huisje op of een groep mensen die op een veerpont zitten te wachten, boeren in groene of blauwe kleren. Mijnheer Lian, een leraar uit de noordelijke provincie Heilongjiang, is er teleurgesteld over. "Het is de laatste keer dat ik deze tocht kan maken", vertelt hij. Hij had de wereldberoemde "Drie Kloven", de "Chinese Grand Canyon" aan zijn zoontje willen laten zien, maar door de mist is dat nu vrijwel onmogelijk, tenzij er morgen een opklaring komt. "Volgend jaar beginnen de werkzaamheden aan de dam. Scheepverkeer zal dan voor achttien of twintig jaar worden gestremd".

In 1992 werd er eindelijk, na zeventig jaar discussie, besloten tot de bouw van 's werelds grootste stuwdam. Die moet geconstrueerd worden bij het plaatsje Sandouping in de provincie Hubei en zal een meer ter grootte van Nederland scheppen. De dam wordt 185 meter hoog, zorgt ervoor dat schepen van 10.000 ton de stad Chongqing, 1500 km van de kust, kunnen bereiken en zal, naar men hoopt, een eind maken aan verwoestende overstromingen die het Chinese laagland jaarlijks teisteren. Bovendien, en dat is het belangrijkste in de ogen van de economische planners achter de dam, zal de dam een groot deel van zuid-oost China van energie gaan voorzien.

LAAGSTE KLASSE

De boot tuft verder, en legt aan in het plaatsje Fuling. Honderden migranten die hebben staan wachten kluiten de boot op. Ze torsen bamboestokken op hun schouders met aan de uiteinden loodzware tassen vol voedsel en kleren. Ze zijn op weg terug naar hun werk, ver buiten de provincie Sichuan na een vakantie van een maand om Chinees nieuwjaar te vieren met hun familie. "Wij zijn de laagste klasse der Chinezen", vertelt Li Jin blij. Li is afkomstig uit Chongqing, en op weg naar Guangdong, de zuidelijke provincie waar hij werkt in een glasfabriek.

Hij is zo arm dat hij zelfs geen geld heeft voor de laagste klasse op de boot, de slaapzaal in het ruim, en bivakkeert met een groepje van een man of vijftien op het gangpad, pal tegenover de wc die naar verschaalde urine reikt. De deur, die onophoudelijk wordt opgegezwaaid door de vele toiletbezoekers slaat elke keer tegen het hoofd van één van de migranten, die er vlak voor ligt en probeert te slapen. Hij reageert al niet meer op de stank en de oorverdovende herrie die de machines van de boot maken. Hij ligt tegen de wand van de machinekamer aan, dat is warm, en daar gaat het om.

Li en zijn bende migranten nemen jaarlijks de boot nemen tot aan Yueyang, waar ze willen overstappen op de trein naar het zuiden. "Maar als ze beginnen met de bouw van de dam zal dat allemaal een stuk moeilijker worden", aldus Li. Want dan kunnen de schepen vanaf Chongqing niet meer doorvaren, en moet iedereen die verder wil dan de dam een paar honderd meter naar beneden klauteren om daar een andere boot te pakken. Pas in het jaar 2009, wanneer de dam af is, zullen schepen weer door kunnen varen.

RISICOFACTOREN

Li Jin is niet de enige die moeilijkheden voorziet bij de bouw van de Drie-Klovendam. Een enorm aantal ingenieurs, natuurbeschermers, sociologen en geologen hebben zich de afgelopen tien jaar ingezet om het monsterplan uit te stellen. In 1989 slaagden ze er in om de beslissing over de dam vijf jaar uit te stellen.

Hun voornaamste argumenten werden gevormd door mogelijke risicofactoren, de onherstelbare schade die aan de natuur wordt aangericht en de enorme kosten. Ook is het niet duidelijk in hoeverre verzilting er voor kan zorgen dat de bovenstroom van de Yangzi onbevaarbaar wordt. Het is zelfs mogelijk dat de haven van Chongqing, waar nu wordt gebouwd aan een state of the art internationale haven voor zeeschepen, geheel dichtslibt.

Commentaren en kritiek werden in 1989 gebundeld in het boekje *Moet de Constructie van de Drie Klovendam Doorgang Vinden* (later vertaald onder de titel *Yangzi! Yangzi!*). Onder dam-tegenstanders zijn gerenommeerde namen als Li Rui (voormalig secretaris van Mao Zedong), Chen Ying (voormalig minister van handel), Li Boning (voormalig minister van Waterkracht en Electriciteit) en samensteller Dai Qing, (voormalig topjournaliste van de gerenommeerde Guangming Daily, het staatsblad voor intellectuelen).

PROPAGANDABOMBARDEMENT

Maar na het militaire ingrijpen tegen demonstranten in juni 1989 sloeg het politieke klimaat om als een blad aan een boom. De drie-klovendam werd sterk gesteund door premier Li Peng. Deze won na 4 juni 1989 geweldig aan invloed en benutte de anti-oppositieatmosfeer binnen de gezuiverde partij handig om de beslissing over de Drie-Klovendam door te drukken. De beslissing werd begeleid door een propagandabombardement: de dam werd gepresenteerd als een prestigieus en nationalistisch project, een symbool van "het Chinese moederland". De discussie werd verboden, het boekje werd op een zwarte lijst gezet en verdween uit de winkels. Op dit moment zijn de constructiewerkzaamheden in volle gang.

De boot komt, na vijftien uur varen, eindelijk bij Wanxian aan. Het is twaalf uur 's nachts, de lichten in de derdeklas cabine zijn uitgegaan, en de andere passagiers hebben zich al lang in hun dekbedden gerold en liggen met open monden te snurken. Wanxian zal gedeeltelijk onder water lopen wanneer de dam af is, het gaat om de eerste vijfhonderd meter die stijl uit de Yangzi omhoogrijzen. Passagiers van de boot kunnen de dichtstbijzijnde hoofdweg alleen bereiken na de beklautering van een steile, stenen trap, en het centrum via wegen die mogelijk nog stijler zijn. Fietsen zijn er niet, en een leger onophoudelijk toeterende taxi's en omhoogzwoegende minibussen zijn de enige manier om hogerop te komen.

Halverwege een van die hellende straten, de Dianbaolu staat op de muur een gele streep geschilderd met "170 M" eronder. "Tot hier zal het water komen", vertelt Ouyang Ming, een 65-jarige wafelverkoper. "Op de plaats waar ik nu zit komt de nieuwe kade". Alle huizen eronder zullen worden afgebroken, en inwoners krijgen andere huizen van de staat.

MASSA-DEPORTATIES

Tot nu toe heeft de Chinese regering 9 miljard gulden gestopt in herhuisvestingsprojecten. In totaal zullen 104 dorpen geheel of gedeeltelijk verdwijnen. Het herhuisvestingsproject heeft al tot een hoop controverses geleid. In 1993 meldde de *China Daily* dat de plaats Kashgar in het autonome woestijngebied Xinjiang in China's verre westen "bereid was om 100.000 mensen te accepteren". Het bericht leidde tot enorme speculaties over massa-deportaties: in totaal moeten 1,2 miljoen mensen verhuizen.

Peking ontkende later dat er sprake was van dergelijke gedwongen massa-verhuizingen. Het huidige beleid lijkt er op gericht om de mensen zoveel mogelijk een alternatief te bieden in de buurt van hun oorspronkelijke woonplaats. Dat heeft ook al tot de nodige spanningen geleid: boeren klagen erover dat ze rijke akkers vlakbij de rivier moeten opgeven en in ruil stukken land op de omliggende bergen toegewezen krijgen. Daar is de grond minder vruchtbaar, moeilijker te irrigeren en te bewerken.

Het bejaarde echtpaar Di woont al meer dan tien jaar in een houten hut aan een weg die naar de oever van de Yangzi leidt. Ze verkopen boeddhistische gebedsboekjes en offergeld dat verbrand moet worden boven de graven van de doden. "Kunnen ze aan de andere kant dingen kopen. Dat is erg belangrijk", aldus mijnheer Di. Het zaakje loopt prima, maar over een paar jaar zal het echtpaar Di moeten verhuizen: de straat waar hun winkeltje staat zal geheel onderlopen. "Niemand vindt het leuk om weg te gaan. Iedereen moet verhuizen, maar de mensen kunnen niet anders. Ze zitten onder de plak van de Communistische Partij. En die vertelt dat ze stapsgewijs moeten denken, dat het in het landsbelang is". Over mogelijke risico's maken de inwoners van Wanxian zich weinig zorgen. "Als de dam breekt zitten wij aan de goede kant", merkt Wan Xiaoyang, een 34-jarige limonadeverkoper bij de haven, op.

VERDRINKINGSDOOD

Peking is zich terdege bewust van de risico's. In 1975 braken de Banqiao en Shimantan dammen in de provincie Henan, overstromingen zorgden voor de verdrinkingsdood van 230.000 mensen. Deze ramp werd zorgvuldig geheim gehouden en pas vorig jaar officieel toegegeven door vice directeur Zheng Rugang van het Ministerie van Waterhuishouding nadat de mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch/Asia er een rapport over had gepubliceerd. Een kleinere damramp vond plaats in 1993 toen de zestig meter hoge Gouhou dam in de provincie Qinghai brak, waarschijnlijk ten gevolge van een aardbeving drie jaar eerder. 3.1 miljoen kubieke meter verwoestte het achterliggende akkerland en veroorzaakte de dood van bijna vierhonderd mensen.

Maar tot nu toe verloopt bij de bouw van de Drie Klovendam alles vlekkeloos, zo meldt het Chinese persburo Xinhua. De infrastructuur rond de dam wordt verbeterd; in maart werd begonnen aan de bouw van een brug over de Yangzi nabij Wanxian (drie maanden eerder dan gepland) en er wordt gewerkt aan een snelweg die Sandoubing, waar de dam zal verrijzen, met de dichtsbijzijnde grote stad, Yichang, te verbinden. Als alles volgens schema verloopt, zal er in oktober of november volgend jaar begonnen worden met het tijdelijk afsluiten van de rivier bij Sandoubing om de fundamenteen voor de eigenlijke dam te leggen.

Internationale constructieconglomeraten liggen op de loer om een graantje mee te pikken bij de bouw. Volgende maand kunnen bedrijven een haalbaarheidsonderzoek indienen bij de China Yangtze Three Gorges Development Corporation voor de plaatsing van twaalf turbines die gebruikt zullen worden voor de opwekking van stroom. Maar tegenstanders roeren zich. Afgelopen jaar deelde Washington mee dat de Amerikaanse Eximbank geen leningen zou verstrekken aan het Drie-Klovenproject

vanwege "schade aan de natuur, schending van de mensenrechten" en twijfel of China wel in staat zou zijn de leningen terug te betalen. Dit betekende voor veel Amerikaanse bedrijven als Caterpillar een zware klap: ze lopen daarmee grote kans opdrachten voor de bouw van de turbines ter waarde van tien miljard Amerikaanse Dollar mis te lopen.

Ook binnen China zijn er af en toe nog kritische geluiden te horen. In februari vertelde professor W.L. Huang van de prestigieuze Qinghua Universiteit, dat de dam waarschijnlijk na een tiental jaar zal moeten worden opgeblazen vanwege de enorme hoeveelheden slib (100 miljoen ton per jaar - honderd maal zoveel als officiële schattingen) die zich jaarlijks zouden ophopen. Huang schreef zijn bevindingen aan President Clinton, die ze liet meespelen in zijn beslissing om de Eximbank af te raden om zich met het project bezig te houden.

© Jan van der Made